

Contact met ouders wanneer de veiligheid van de kinderen in het geding is

Hoe kennis van ouders én professionals elkaar vinden.

Samenvatting

Professionals worden tijdens hun werk in de hulpverlening regelmatig geconfronteerd met situaties waarin de ontwikkeling of veiligheid van kinderen gevaar loopt en waar sprake is of kan zijn van kindermishandeling. Afhankelijk van de situatie gaat het om ouders en kinderen die zelf om hulp vragen of er is een zorgmelding door anderen uit de omgeving van het gezin. De zorgen kunnen worden gedeeld via een doorverwijzing. Of gaandeweg de hulpverlening gaat de professional zich, door eigen observatie, zorgen maken over de veiligheid van de kinderen.

De huidige maatschappelijke ontwikkelingen vragen van de professional dat hij handelt vanuit een oplossingsgerichte houding en focus op eigen kracht. De professional moet het netwerk van het gezin erbij betrekken om samen te komen tot oplossingen. De hulpverlening moet kortdurend zijn en inzet van deskundigen of specialisten moet beperkt worden. Diverse organisaties ontwikkelen nieuwe werkwijzen waarin deze aspecten terugkomen. Inmiddels kennen we in Nederland verschillende werk- en benaderingswijzen waarin deze uitgangspunten centraal staan. Enkele voorbeelden hiervan zijn: 'Partnering for Safety, SAVE Signs of Safety, Veilig Sterk en Verder, Veilig Thuis en VERVE. In dit artikel bied ik een overzicht van werkzame elementen die in al deze hulpverleningsvormen naar voren komen en geef ik de professional handreikingen hoe gehandeld kan worden in situaties van (vermoedens van) kindermishandeling.

De werkzame elementen bespreek ik in vier fasen. Maar de hulpverlening aan gezinnen in situaties van kindermishandeling zal nooit een lineair proces zijn. Soms ga je met elkaar een paar stappen vooruit en een andere keer weer een stap terug doordat er nieuwe informatie op tafel komt. De vier fasen zijn:

- 1 intake of (aan)melding;
- 2 situatie in kaart brengen;
- 3 richting bepalen; 'wat willen we dat bereikt wordt';
- 4 plan maken om de gewenste situatie te bereiken.

Trefwoorden: kindermishandeling, veiligheidsplanning, samenwerken, netwerk, oplossingsgericht, gesprekken met kinderen

Margreet Timmer is trainer en coach TIMM Consultancy.
info@timmconsultancy.nl
www.timmconsultancy.nl

Intake of (aan)melding

Zowel professionals als ouders en kinderen bevinden zich in een kwetsbare positie. De professional moet vaak handelen op basis van informatie van anderen. Feiten en interpretaties lopen door elkaar en zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden wanneer niet goed wordt doorgevraagd.

De werkdruk is hoog waardoor de professional het lastig vindt om voldoende tijd te maken voor huisbezoeken en voor een grondig en gedegen onderzoek. Het werk van professionals wordt daarnaast bemoeilijkt doordat ze vaak werken van maandag tot en met vrijdag van negen tot vijf, terwijl kinderen 's avonds en in het weekend het meeste risico lopen om slachtoffer te worden van kindermishandeling.

Omdat het gaat om kwetsbare kinderen wordt wel verwacht dat er snel een analyse gemaakt wordt van de risico's die het kind loopt, om hiermee te beletten dat het kind nieuw letsel wordt toegebracht en ook om te voorkomen dat ouders verder verstrikt raken in hun problemen. Kinderen geven regelmatig aan dat zij zich niet serieus genomen voelen. Daarnaast voelen zij zich onzeker en angstig omdat hen niet uitgelegd wordt wat er besproken wordt of wat er gaat gebeuren.

De ouders voelen zich kwetsbaar doordat voor hen niet altijd duidelijk is wat zij van de professionals kunnen verwachten. Zij zijn angstig voor het oordeel van de professional en de gevolgen die dat voor het gezin kan hebben. Daarnaast zijn zij vaak overweldigd door de problemen die in hun leven spelen. Ze doen hun uiterste best om hun gezin dat te geven wat nodig is. Het gaat daarbij om de veiligheid en het welzijn van hun kinderen, het meest dierbare 'bezit' van ouders. Ook is het niet makkelijk om aan te geven dat het niet gaat zoals ouders graag willen en zij niet altijd alles onder controle hebben.

Werken aan de samenwerkingsrelatie

Het belangrijkste instrument van een professional om de veiligheid van de kinderen langdurig en betekenisvol te verbeteren, is de samenwerkingsrelatie met de ouders en het kind. Zonder deze samenwerkingsrelatie zullen ouders geen openheid geven en is de kans groot dat er geen daadwerkelijke verbetering van de veiligheid van het kind optreedt. De basis voor deze samenwerkingsrelatie wordt vanaf het allereerste contact gelegd wanneer de professional zich betrouwbaar opstelt, transparant werkt en het gezin op de hoogte houdt van vervolgstappen. Het is belangrijk om alle informatie open op tafel te leggen en geen informatie achter te houden. Ook al zijn het onderbuikgevoelens of vage geruchten, ouders hebben er recht op om te weten welke informatie je hebt. Zo kun je sneller to the point komen en hoeft je nergens omheen te draaien en ook begrijpen ouders beter waarom je bepaalde vragen stelt. De professional zal gedurende het gehele proces alert moeten zijn op het verstevigen van de samenwerkingsrelatie. Hoe steviger deze wordt, hoe makkelijker het voor de ouders is om zich kwetsbaar op te stellen en te bespreken wat hen bezighoudt. Ook in de andere drie fasen komt het

investeren in de samenwerkingsrelatie terug en zullen meer handreikingen gegeven worden.

Belang van een meerzijdig partijdige houding

De professional houdt er rekening mee dat de informatie die hij heeft gekregen slechts het perspectief is van de verteller. In iedere casus zijn er meerdere perspectieven en het ene perspectief is niet minder dan het andere. Tijdens het eerste contact met ouders wordt dit ook duidelijk besproken. Aan ouders wordt de vraag gesteld of zij eerst het perspectief van anderen willen bespreken of dat zij liever eerst hun perspectief willen vertellen.

Door meerzijdig partijdig (een begrip uit de contextuele benadering van Nagy²) te zijn, zal de professional de situatie vanuit het perspectief van alle betrokkenen bekijken en zich afvragen wat vader, moeder, kinderen en anderen uit het netwerk, waaronder ook andere professionals, van de situatie vinden, wat hun zienswijze is. Hiermee doet de professional niet alleen recht aan het perspectief van de ouder, maar ook aan dat van alle andere betrokkenen. Dit maakt het mogelijk om meerdere verhalen hoog te houden. Dit betekent dat de professional altijd verschillende scenario's in gedachten zal houden en zo een grondig en uitgebreid onderzoek te kunnen doen. Door vragen te stellen vanuit het perspectief van alle betrokkenen, via perspectiefwisselvragen, laat de professional merken dat hij alle scenario's wil horen en serieus wil nemen om een genuanceerd beeld op te kunnen bouwen.

Werkhypothesen

Het stellen van meerdere werkhypothesen voorkomt dat de professional de casus benadert vanuit één invalshoek (tunnelvisie) en zorgt ervoor dat alle mogelijke aspecten onderzocht worden. De professional formuleert vanuit zijn kennis en ervaring ten aanzien van risicofactoren en beschermende factoren op het gebied van kindermishandeling verschillende werkhypothesen. Daarbij is het belangrijk dat de professional 'out of the box' kan denken en zich realiseert dat geen enkele situatie hetzelfde is. De professional zal nooit exact weten wat er in het gezin speelt. De professional moet zich er bewust van zijn dat alle informatie leidt tot nieuwe werkhypothesen.

Wanneer het gaat over beschuldigingen van kindermishandeling die door ouders betwist worden, noemen we dit vaak ontkende kindermishandeling. Dit impliceert echter dat wij vinden dat ouders wél schuldig zijn. Susie Essex gaf tijdens een van haar trainingen in 2010 een rijtje redenen waarom ouders de beschuldigingen betwisten:

- angst voor veroordeling/straf;
- schaamte/schuld;
- geheugenverlies door drank, drugs of een neurologische oorzaak;
- uitsluiting door vrienden en/of familie;
- uithuisplaatsing van kind(eren);
- het is ook daadwerkelijk *niet* waar.

We moeten accepteren dat we niet altijd de waarheid weten, wat natuurlijk niet wegneemt dat we wel alle mogelijkheden moeten onderzoeken. Dit hoeft ons er echter

niet van te weerhouden om goede afspraken te maken zodat zowel de kinderen als de ouders die beschuldigd worden van kindermishandeling vanaf nu en in de toekomst veilig zijn.

De professional kenmerkt zich verder door kennis en ervaring op het gebied van risicofactoren en beschermende factoren met betrekking tot kindermishandeling. Deze kennis is nodig om werkhypothesen te formuleren. Bij het formuleren van werkhypothesen moet de professional zich er bewust van zijn dat het 'slechts' hypothesen zijn en geen waarheden. Kennis en ervaringen naar aanleiding van de theorie en/of praktijkervaringen kunnen een goede voorspeller zijn van risicofactoren en daarnaast net zozeer van beschermende factoren. Tijdens de gesprekken met de cliënt worden de hypothesen getoetst door ouders te vragen wat hun verhaal is. Het is de kunst om alles wat de professional aan gedachten heeft te bespreken en vragend naar voren te brengen. Door de hypothesen open te bespreken en bij de ouders te toetsen, voorkom je dat deze hypothesen impliciet het beeld beïnvloeden. Dat betekent dat ook moeilijke onderwerpen besproken dienen te worden zonder eromheen te draaien of ze uit te stellen.

Voorbeeld

Uw kind kwam gisteren in het ziekenhuis met een spiraalbreuk van zijn scheenbeen. De arts zegt dat een spiraalbreuk vaak duidt op toegebracht letsel, wat betekent dat iemand anders deze breuk kan hebben veroorzaakt. De arts vermoedt dat er sprake is geweest van kindermishandeling. Ik wil deze mogelijkheid met u bespreken en graag van u horen wat u denkt dat er gebeurd kan zijn en wat u vindt van het vermoeden van de arts.

Vanaf het begin moet duidelijk zijn dat de professional er is omdat er zorgen zijn en hij pas de casus kan sluiten op het moment waarop iedereen er zeker van is dat de kinderen veilig zijn voor nieuwe schadelijke situaties. Daarbij put de professional uit kennis en werkervaring en vertellen ouders vanuit hun kennis en ervaring hoe zij naar de situatie kijken. Door de ouders de keuze te geven of zij eerst het verhaal of de visie van de professional willen horen of dat zij eerst hun kant van het verhaal willen vertellen, geef je ouders binnen de context invloed op een situatie die voor hen heel spannend is.

Keuzemogelijkheden aanbieden

Ouders krijgen vanaf het eerste contact zoveel mogelijk keuzes voorgelegd. Dat kan gaan over uiteenlopende zaken, bijvoorbeeld over de keuze of het eerste gesprek op kantoor of bij de ouders thuis plaatsvindt, waar de professional mag gaan zitten, of anderen bij het gesprek aanwezig zijn enzovoort. Hiermee krijgen ouders een gedeelde verantwoordelijkheid voor het verloop van het gesprek.

Casus

Moeder Inge belt op om te vertellen dat ze niet naar kantoor kan komen voor de netwerkbijeenkomst omdat haar dochter ziek is en thuis op de bank ligt. Ze wil zelf bij haar dochter blijven. Ze heeft op dit moment niemand die de zorg voor haar dochter over kan nemen. De bijeenkomst is gepland om te praten over de zorgen omtrent de kinderen in

het gezin. Hierna worden de verschillende mogelijkheden met moeder besproken zodat zij zelf een keuze kan maken. Omdat er haast is bij de bijeenkomst en niet iedereen op korte termijn een andere planning kan maken, zal het gesprek hoe dan ook doorgaan. Een bijeenkomst zonder moeder is niet wenselijk. Uiteindelijk kiest moeder ervoor dat iedereen bij haar thuis komt en het gesprek daar plaats zal vinden.

Gesprekken met kinderen

Om de veiligheid van kinderen te vergroten, is het belangrijk om ook hun stem te horen en hen te betrekken bij het gehele proces. Vanuit de gedachte dat de gesprekken te belastend zijn voor kinderen wordt vaak niet daadwerkelijk met hen gesproken over hun situatie. Het is echter belangrijk om je te realiseren dat het gaat over de situatie waarin de kinderen leven en zij hier meer van weten dan wij. Kinderen zijn waardevolle gesprekspartners. Tijdens de gesprekken moet aangesloten worden bij het taalgebruik van de kinderen, hun rol en positie in het gezin en rekening gehouden moet worden met de directe veiligheid van kinderen. Gesprekken mogen niet leiden tot meer onveiligheid. Dit houdt in dat de professional zowel bij de start als bij de afronding van het gesprek stilstaat bij de positie van het kind in relatie met zijn omgeving. Met het kind wordt besproken wat er met de informatie gedaan wordt en hoe deze teruggekoppeld wordt aan de ouders. De ouders zelf worden gestimuleerd om hun kind ruimte en toestemming te geven om met anderen te praten.

Situatie in kaart brengen

Na de eerste introductie waarbij op tafel gelegd wordt waarover de zorgen van de professional of de ouders gaan, wordt de situatie van het gezin uitgebreid in kaart gebracht. Helpend om een situatie goed in kaart te brengen en inzichtelijk te maken, is om deze samen met ouders op papier te zetten. Hiervoor zijn verschillende methoden ontwikkeld: Signs of Safety Assessment (Turnell & Edwards, 1999) en het Partnering for Safety Framework (Parker & Decter, 2013).

Bespreken van de emoties (gemoedstoestand)

De professional checkt bij ouders of zij het gesprek spannend vinden, wellicht boos zijn of verdrietig en angstig. De professional heeft continu oog voor deze gevoelens en emoties en benoemt wat hij bij ouders waarneemt. Emoties moeten eerst benoemd en besproken worden om daardoor de weg vrij te maken om het denken aan te spreken. Wanneer de emoties nog hoog zitten, zijn ouders nauwelijks in staat om te denken. Peter Adriaenssens (kinder- en jeugdpsychiater) verwoordde dat mooi tijdens het EUC-CAN Congres (22 mei 2014): 'We don't think by facts but by feelings. Tijdens gesprekken met ouders spreken we direct de cognities, de cortex, aan terwijl het emotionele gebied, de amygdala, actief is en eerst aangesproken dient te worden.' Pas wanneer het stressniveau gezakt is, kan begonnen worden om de situatie in kaart te brengen. Dit geldt overigens niet alleen voor de ouders. Professionals die een gesprek spannend vinden, doen er ook goed aan om hier eerst bij stil te staan en te onderzoeken wat nodig

is om het eigen stressniveau omlaag te krijgen. Zij hebben dit nodig om alle relevante onderwerpen te kunnen bespreken.

Vragende opstelling

Het bouwen aan een samenwerkingsrelatie is een geleidelijk proces en kan een aantal gesprekken duren voordat ouders enig vertrouwen hebben in de professional. Dit hoeft echter het bespreken van de zorgen en het maken van de eerste veiligheidsafspraken niet in de weg te staan. Door vanaf het eerste moment oprecht nieuwsgierig te zijn, onomwonden te spreken over de zorgen en oog te hebben voor de kwaliteiten en mogelijkheden van ouders, laat de professional zien waar hij voor staat. Hierbij is van groot belang om rekening te houden met hoe zaken benoemd worden, welke toon gehanteerd wordt en welke houding aangenomen wordt. Harlene Anderson en Harry Goolisian bedachten de uitdrukking 'houding van niet-weten'. Deze term was oorspronkelijk bedoeld om doelbewust de houding van niet-weten aan te nemen. Het is een oproep voor het erkennen van kennis, tradities en vaardigheden van anderen. Het is echter niet eenvoudig om een balans te vinden tussen het aan de kant zetten van eigen gedachten en vooroordelen om hiermee ruimte te geven aan het verhaal van de ouders, en het vasthouden van professionele kennis om nieuwe (kinder)mishandeling te voorkomen. De kennis van de professional is echter kennis vanuit theorie en vanuit ervaringen met andere gezinnen en is niet gebaseerd op de situatie van dit gezin, op dit moment en onder deze omstandigheden. Ouders hebben hun eigen kennis en inzichten over hun gezin en hun situatie. Wij kunnen bij aanvang niet weten of ouders inderdaad passen in het beeld dat we hebben vanuit kennis en ervaring; de kans is groot dat het bij hen net even anders is dan bij het vorige gezin waar de professional was.

Casus

Nadat er bij een gezin grote zorgen waren over de veiligheid van hun kindje omdat er zwaar lichamelijk letsel was vastgesteld door het ziekenhuis, moest er een veiligheidsplan gemaakt worden. Vanuit Bureau Jeugdzorg was een van de bodemeisen voor dit plan 24-uurs toezicht van derden, door iemand uit het veiligheidsnetwerk van het gezin, op de momenten dat ouders en kind samen waren. De verwachting was dat de ouders deze constructie aan zouden grijpen om op die manier hun kindje thuis te houden en mensen uit het netwerk te vragen om het veiligheidsnetwerk te vormen. Zij gaven echter aan dat dit bij hen niet zou werken, liever wilden zij dat het kindje bij grootouders gebracht zou worden en dat zij daar zelf zo vaak mogelijk naar toe zouden gaan.

Eileen Munro heeft veel onderzoek gedaan naar de praktijk van de Engelse kinderbescherming. Zij benadrukt onder andere het belang van een goede samenwerkingsrelatie. Niet alleen tussen professional en ouders maar ook tussen professionals onderling. Ouders zijn niet gebaat bij professionals die allen een andere koers varen of die niet van elkaar weten waar zij mee bezig zijn. Haar volgende uitspraak – die van belang is voor een goede samenwerkingsrelatie – wordt inmiddels vaak aangehaald: *The single most important factor in minimizing error (in child protection practice) is to admit that you*

may be wrong (Munro, 2002, p. 141). Hiermee benadrukt zij het belang van een vragende of onderzoekende houding.

Oprecht luisteren

Als mensen luisteren naar anderen is hun focus doorgaans gericht op die dingen die hun eigen vooroordelen bevestigen. Als we veel denken te weten over de ander (veronderstellingen) dan lopen we het risico alleen dat te horen wat die veronderstellingen bevestigt. Om zicht te krijgen op de gezinssituatie en op de dynamiek die speelt binnen het gezin en zijn netwerk zal de professional oprecht geïnteresseerd moeten zijn in de leefwijze van het gezin, zijn gedachtegang en denkwijze. Wanneer we in staat zijn om oprecht te luisteren naar hetgeen de cliënt ons te vertellen heeft, zal blijken dat in (bijna) alle gevallen sprake is van een positieve intentie. Ouders hebben het beste voor met hun kinderen. Door te vragen naar uitzonderingssituaties, die momenten waarop het ouders gelukt is om oog te hebben voor de veiligheid van hun kind, kunnen we ouders duidelijk maken dat we hen horen. En ook door de ingewikkeldheid van hun situatie te erkennen en complimenten te geven over wat zij in die moeilijke situatie toch gedaan hebben. Problemen ontstaan vaak doordat mensen oplossingen die ooit gewerkt hebben, blijven toepassen terwijl die niet meer helpend zijn in de nieuwe situatie. *Problemen zijn niet-succesvolle pogingen om moeilijkheden op te lossen* (Selekman, 1993). Het is de taak van de professional om de cliënt te helpen bij het zoeken naar nieuwe denkpatronen om hiermee nieuwe mogelijkheden te creëren.

Inzichtelijk maken van de situatie

Om de situatie van het gezin inzichtelijk te maken wordt gebruikgemaakt van een schema, framework of veiligheidskaart, onder andere van Signs of Safety Assessment and Planningsframework (Turnell & Edwards, 1999) en het Partnering for Safety Framework (Parker & Decter, 2013). De professional tekent een van deze schema's in bijzijn van de ouders op een A4- of A3-vel en legt de stappen uit. Bij het in kaart brengen van de situatie wordt gezocht naar een oplossing voor de zorgen. Dat maakt dat het belangrijk is om aandacht te besteden aan de krachten die betrekking hebben op het probleem omdat deze mogelijk oplossingen bevatten. Om deze krachten in kaart te brengen, stelt de professional uitzonderingsvragen.

Voorbeeldvragen

Kunt u mij vertellen wanneer het wel lukte om 's ochtends vroeg, hoewel u zich erg moe en down voelde, op te staan en ervoor te zorgen dat de kinderen gewassen, aangekleed en gevoed naar school gingen? Hoe lukte het toen? Wat was er toen anders? Wat daarvan zou u een volgende keer weer kunnen gebruiken? Wat is ervoor nodig om dit een volgende keer weer te gebruiken?

Een dergelijke serie vragen helpt de moeder in dit voorbeeld om haar eigen oplossingen voor nieuwe moeilijke momenten te verwoorden. Moeder wordt gesterkt doordat besproken wordt hoe het een andere keer wel gelukt is. Hiermee versterken we het vertrouwen dat het opnieuw kan lukken.

Richting bepalen; wat willen we dat bereikt wordt

Om afspraken te maken over het waarborgen van de veiligheid van de kinderen en het gezin is het belangrijk dat er duidelijkheid is over de gewenste situatie. Wat willen ouders en kinderen bereiken en wat is er volgens de professional nodig om de casus met een gerust hart af te sluiten. Hoe concreter en duidelijker dit verwoord of verbeeld wordt, des te eenvoudiger kunnen we een doeltreffend plan maken. Belangrijk hierbij is dat het niet gaat om het streven naar een perfecte situatie. Het gaat om het streven naar 'goed genoeg ouderschap' (Winnicott, 1974).

Het is niet realistisch om perfect ouderschap te verwachten. Bij 'goed genoeg ouderschap' wordt tegemoetgekomen aan de behoeften van het kind, volgens bepaalde culturele standaarden. Het gaat om de zorg voor de basisbehoeften, het fysieke welzijn, de emotionele behoeften. Hiervoor is een omgeving nodig die op een liefdevolle manier grenzen stelt en de ontwikkeling van het kind stimuleert op lichamelijk, moreel en intellectueel gebied (Hoghugh, 1998).

Aansluiten bij de wensen van de cliënt

Vanuit oplossingsgericht werken wordt aangesloten bij de gewenste situatie van het gezin zelf. De professional heeft een groot scala aan vragen die hij gebruikt om de cliënt te helpen om het gewenste toekomstbeeld te visualiseren. Hoe helderder het beeld, hoe duidelijker het voor de cliënt is waar hij naartoe wil, hoe realistischer het wordt voor de cliënt en hoe groter de kans dat het lukt. Een helder toekomstbeeld is erg motivatieversterkend. Dit beeld kan vervolgens opgedeeld worden in kleinere op korter termijn haalbare doelen. Het halen van die doelen versterkt de motivatie nog verder. Het gaat om doelen waarvoor dezelfde dag of week al een stap gezet kan worden. Wanneer ouders moeten leren om hun meningsverschillen op een andere manier op te lossen, moeten daarvoor oefenmomenten afgesproken worden. Wachten tot zich een situatie voordoet, is minder helpend. Wie weet duurt het wel een paar weken voordat er echt een groot meningsverschil is en ondertussen weten we niet of ouders dan in staat zijn om anders te handelen. Ouders kunnen zo laten zien dat zij nieuw gedrag toepassen in situaties waar eerder zorgen over zijn geweest.

Positief formuleren van doelen

Professionals stellen vaak grote, negatief geformuleerde doelen op. We weten heel goed wat wij, als professionals, niet goed vinden voor kinderen. Maar het formuleren wat we een goede, veilige situatie vinden voor kinderen, blijkt een stuk lastiger. Voor dat je het weet, formuleer je als professional allerlei algemeenheden ('Ouders mogen niet tegen de kinderen schreeuwen', 'Ouders maken geen ruzie in het bijzijn van hun kinderen'). Ouders blijven daardoor onzeker over wat we als professionals van hen verwachten. Ze mogen hun kinderen niet slaan en niet tegen de kinderen schreeuwen. Maar hoe moeten ze er dan voor zorgen dat de kinderen luisteren, op tijd naar bed gaan of niet 's avonds laat nog op straat rondhangen? We helpen ouders om te formuleren wat ze willen bereiken, maar we moeten dit zelf ook doen! Collega's kunnen helpen om concreet te verwoorden wat bereikt moet worden ten aanzien van de kinderen zodat we

geen zorgen meer hebben over hun veiligheid en we bereid zijn de casus te sluiten of om een positief advies te formuleren richting Bureau Jeugdzorg. Zo willen we bijvoorbeeld dat ouders hun kinderen corrigeren – wanneer ze iets doen wat niet mag of hen in een gevaarlijke situatie brengt – op een manier die duidelijk is voor de kinderen, maar liever nog willen we dat ouders het positieve, gewenste gedrag van hun kinderen belonen. Samen met ouders bedenken we dan welke manier voor hen het beste werkt. We nodigen mensen uit het netwerk uit om hierover mee te denken.

Gebruik van beeldmateriaal

Verwoorden hoe ouders de situatie wensen en doelen formuleren, wordt erg abstract wanneer we niet ook beelden gebruiken. Samen de situatie uittekenen, kan helpen om actief aan de slag te gaan en de situatie inzichtelijk te maken. Sonja Parker gebruikt hiervoor bijvoorbeeld het Huis van de Toekomst (Parker, 2010). Ze tekent een huis, of laat ouders een huis tekenen, waarin ouders hun ideeën over de gewenste situatie kunnen schrijven of tekenen. Er wordt ingezoomd op hoe het er uit zou zien als het zou gaan zoals ouders wensen. Professionals zijn vaak bang dat er dan irreële wensen en onhaalbare items opgeschreven worden. Ook daarvoor is het belangrijkste middel van de hulpverlening een heel scala aan vragen. Mochten ouders een grote, in de ogen van de professional wellicht irrelevante wens aangeven, dan wordt doorgevraagd en meegegaan in die wens om te onderzoeken hoe deze wens in relatie staat met de zorgen die er zijn.

Voorbeeld

Je zegt dat je graag een auto zou willen hebben, vertel eens als je dan die auto zou hebben, hoe zou die auto dan verschil maken in de opvoeding en verzorging van de kinderen. Hoe wordt het opvoeden van de kinderen makkelijker met een auto?

Geef niet te snel op, maar ga mee in alles wat de cliënt oppert. Samen kom je er wel achter wat cliënten voor ogen hebben en hoe ze de kinderen wensen op te voeden of te verzorgen. Het is voor ouders die in de waan van de dag leven en dagelijks geconfronteerd worden met zorgen en problemen niet makkelijk om direct te verwoorden wat ze willen. Dit hebben ze vaak al ver weggestopt onder een dikke laag zorgen en problemen. Ouders worstelen dagelijks om de eindjes aan elkaar te knopen of andere problemen de baas te worden. De dag doorkomen is de eerste prioriteit. Toekomstdromen voelen al lang niet meer haalbaar en zijn vaak losgelaten.

Plan maken om de gewenste situatie te bereiken

Nadat duidelijk is geformuleerd wat de gewenste situatie is, kunnen we een concreet plan maken waarin beschreven wordt hoe die gewenste situatie bereikt kan worden. Het plan moet duidelijk, concreet en praktisch zijn. Het moet het plan van het gezin zijn, zij moeten ermee verder kunnen. De vorm van het plan zal dus steeds anders zijn. De ene keer is het een lijvig verslag waarin tot in de puntjes beschreven staat wat er voorgevallen is, wie er betrokken zijn geweest, wie wat wanneer doet, hoe het plan

geëvalueerd en gecontroleerd wordt. Een andere keer volstaat een lijstje met afspraken op de koelkast of het gebruik van de Time Out! app (Lumensgroep <http://www.time-outapp.nl/>) die de afspraken tussen vader en moeder ondersteunen. In iedere situatie gaat het erom dat het plan stevig en streng genoeg moet zijn zodat we er zeker van zijn dat alle risico's aangepakt worden en tegelijkertijd moet het met respect voor het gezin en alle betrokkenen opgesteld worden, zodat het een haalbaar plan is dat past binnen hun context. Andrew Turnell introduceerde hierbij de begrippen 'Rigor and Grace' en Herman Baartman (2011) haalt een bekende formulering aan van Rosenfeld en Newberger (1977): 'Compassie en controle'.

Inzet van hulpverlening

Om meer veiligheid te creëren of om zicht te krijgen op de veiligheid van kinderen wordt vaak een beroep gedaan op diverse hulpverleners. Het inschakelen van (meer) hulpverlening is echter slechts één middel om te bereiken dat ouders aan de slag gaan met het creëren van meer veiligheid thuis. Om de hulpverlening te laten slagen, is wél een bepaalde mate van motivatie nodig bij ouders. Het is belangrijk om je te realiseren dat hulpverlening en therapie pas op langere termijn veiligheid bieden, ouders hebben tijd nodig om zich nieuwe vaardigheden eigen te maken. Wanneer er sprake is van kindermishandeling kunnen we kinderen niet laten wachten, we moeten de situatie per direct veiliger maken. Vanuit die veilige situatie is er ook meer ruimte om te profiteren van hulp of therapie. Het is belangrijk dat professionals goed op de hoogte zijn van de betrokkenheid van anderen. Intersectoraal samenwerken vraagt om goede samenwerking tussen alle betrokkenen. Ouders zijn erbij gebaat dat professionals elkaar goed op de hoogte houden, elkaar bevragen en gebruik maken van elkaars expertise. Er moet een vorm gevonden worden voor overleg en regelmatige afstemming. Ouders denken mee over de afstemming en hoe zij op de hoogte blijven van de besprekingen. Het meest voor de hand liggend is dat gesprekken plaatsvinden in aanwezigheid van ouders. Echter, wanneer er veel professionals zijn en meningen sterk uiteenlopen, kan gekozen worden voor een overleg zonder ouders.

Casus

Ben en Lena, beiden 18 jaar en met een verstandelijke beperking, verwachten hun eerste kindje. Vanuit de hulpverlening zijn er verschillende reacties. De ene helft van de professionals verwacht niet dat Ben en Lena samen voor hun kindje kunnen zorgen en de andere helft ziet mogelijkheden en verwacht dat Ben en Lena goed genoeg zorg kunnen dragen voor hun kindje. Ben en Lena stemmen in met het maken van een veiligheidsplan. Met het maken van het veiligheidsplan zal onderzocht worden op welke manier Ben en Lena voor hun kindje kunnen zorgen. Er wordt in kaart gebracht welke professionals betrokken zijn en een rol moeten spelen in het maken van een veiligheidsplan. Het blijkt dat er zeventien professionals betrokken zijn en uit de nabije kring van familie nog zes personen. Samen met Ben en Lena wordt besloten dat alle professionals eerst met elkaar praten en dat vanuit dat gesprek een keuze wordt gemaakt welke professionals direct betrokken moeten zijn en welke meer op afstand kunnen volgen. Ben en Lena wijzen één professional aan die het gesprek naar hen zal terugkoppelen.

Inschakelen van het informele netwerk

Om per direct de situatie voor de kinderen veiliger te maken wordt het informele netwerk van familie, vrienden en kennissen ingeschakeld. Ouders hebben zeker personen in hun netwerk van wie ze eerder en sneller iets aannemen of leren; ze kennen personen die eerder ingegrepen hebben of met ouders het gesprek zijn aangegaan over hoe het thuis ging. Het netwerk wordt gevraagd om deel te nemen aan een netwerk-bijeenkomst. Tijdens zo'n netwerkbijeenkomst komt het gezin samen met mensen uit het netwerk (familie, vrienden, burens en de betrokken professionals) om samen de situatie in kaart te brengen en uiteindelijk met elkaar een veiligheidsplan te maken. In het plan wordt concreet beschreven wie, wat, waar, wanneer en hoe doet om ouders te ondersteunen bij het zorgen en opvoeden van hun kinderen. Vaak is het voor ouders een spannende stap om mensen uit hun netwerk om hulp te vragen. De omgekeerde situatie voorleggen kan hierbij helpen:

'Stel dat je broer in de problemen zat en achteraf hoorde je dat hij daar erg druk mee is geweest. Maar dat hij je niet heeft gevraagd om te helpen omdat hij bang was dat je het te druk had of dat hij zich eigenlijk schaamde om je te vertellen hoe het er echt bij hem thuis aan toegaat. Wat zou je daar dan van vinden? Wat zou je tegen hem willen zeggen?'

Met ouders wordt besproken of de kinderen de gehele bijeenkomst aanwezig zijn en mee kunnen praten of wellicht slechts een deel – en of zij in andere situaties ook wel of niet aanwezig zijn. De kinderen denken hier zelf ook over mee. Wanneer de kinderen niet aanwezig zijn, wordt besproken hoe hun mening en input wel op tafel kan komen. Vaak wordt dan de informatie die kinderen tijdens een voorgesprek geven via tekeningen gepresenteerd. Een bekende methode die gebruikt kan worden in de gesprekken met kinderen zijn de Drie Huizen van Nicki Weld en Maggie Greening. Hierbij wordt met de kinderen gesproken over wat volgens hen goed gaat, waar zij zorgen over hebben en wat zij wensen (Weld & Greening, 2004).

De aanwezigheid van de kinderen is echter vaak erg waardevol voor zowel de volwassenen als de kinderen zelf. Een bijeenkomst heeft vaak een aantal impliciete boodschappen voor een kind. Als de kinderen merken dat informatie gedeeld wordt met anderen, wordt het voor het kind eenvoudiger om anderen te benaderen wanneer zij ergens mee zitten. Zij merken dat de volwassenen verantwoordelijkheid nemen voor de situatie waardoor er bij het kind een last van de schouders valt. De aanwezigheid van de kinderen zorgt ervoor dat we steeds ook vanuit het perspectief van de kinderen blijven kijken en alle aanwezigen zijn er gezamenlijk verantwoordelijk voor dat de informatie en de onderwerpen die besproken worden niet belastend zijn voor hen. Hierbij moeten we ons echter blijven realiseren dat het gaat om het leven van het kind en dat de problemen en gebeurtenissen die benoemd worden vaak voor hen niets nieuws zijn. Ze leven dagelijks met deze problemen. Zij hebben de ruzies tussen papa en mama al zo vaak gezien of gehoord, en zij merken wel of er financiële problemen zijn.

Heldere en concrete afspraken vormen het veiligheidsplan

De afspraken die gemaakt worden tijdens een netwerkbijeenkomst worden vastgelegd in een veiligheidsplan. Ze worden concreet en helder beschreven, zodat iedereen precies begrijpt wat ermee bedoeld wordt. Er wordt beschreven wie, wat, waar, wanneer en hoe doet. Samen wordt vastgesteld wat eenieder doet wanneer de afspraken gerealiseerd zijn of wanneer het niet lukt om de afspraken na te komen. Hoelang een veiligheidsplan moet werken voordat we zeker weten dat de kinderen veilig zijn en de verzorging en opvoeding krijgen die ze nodig hebben nadat de hulpverlening is afgesloten, hangt onder andere af van de ernst en de duur van de problemen van het gezin. De professionals denken hier goed over na, maar ook de ouders geven daarover hun visie. Ook afspraken hierover worden genoteerd in het veiligheidsplan. Uitgangspunt hierbij is dat pas afgesloten kan worden wanneer nieuwe veiligheid gezien is. Dit houdt in dat we zien dat ouders anders handelen in situaties waar iedereen zich eerder zorgen over maakte.

Het uiteindelijke veiligheidsplan wordt ook besproken met de kinderen. Dit wordt onder andere gedaan door het plan te vertalen naar een Woord en Beeldverhaal (Hiles e.a., 2008). In het Woord en Beeldverhaal wordt door ouders en hun netwerk (formeel en informeel) beschreven en getekend wie zich zorgen maakten, waar zij zich zorgen over maakten, wat er toen gebeurde en welke afspraken er gemaakt zijn.

Conclusie

Het werk van de professional in situaties waarbij er vermoedens zijn van kindermishandeling is een kwetsbaar proces. Wanneer de professional in staat is om oprecht gebruik te maken van de kennis en de expertise van het gezin en open en transparant zijn eigen kennis en expertise gebruikt, is het wel degelijk mogelijk om betekenisvolle en duurzame veiligheid te creëren voor kinderen.

Noten

- 1 - 'Signs of Safety' is een oplossingsgerichte benadering voor gezinnen waar de veiligheid van een kind een probleem vormt. Het doel van de werkwijze is dat het kind (weer) veilig kan opgroeien in het gezin. Samen met het gezin ontwikkelt de hulpverlener een veiligheidsplan. De hulpverlener stelt dit plan op met behulp van oplossingsgerichte vragen, waarmee sterke kanten van het gezin en uitzonderingen op de problemen zichtbaar worden, zodat het gezin zijn gedragsrepertoire kan uitbreiden (Turnell en Edwards 1999).
- 'Partnering for Safety' (PFS) is een benadering waarbij de focus op veiligheid ligt, de familie centraal staat en vanuit samenwerking een beoordelings- en planningproces aangegaan wordt. De PFS benadering integreert een aantal benaderingen en methodes waaronder de Signs of Safety benadering, Solution Focused Brief Therapy, Narratieve therapie, Krachtgericht werken, Familie – Centred practice, The Resolutions Approach, Collaborative helping, Motiverende gespreksvoering, Family Group Conferencing, Appreciative Inquiry en nog veel meer.

- SAVE is een samenwerking in Utrecht tussen EKC, WSG, BJZ en RvdK.
 - Veilig Sterk en Verder (VSV) is een samenwerkingstraject tussen De Waag, Bureau Jeugdzorg en een instelling voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie, bijvoorbeeld in de regio Haarlem.
 - Veilig Thuis is een module van Trajectum.
 - VERVE is een project van Bureau Jeugdzorg Overijssel, William Schrikker Groep, Raad voor de Kinderbescherming en Eigen Kracht Centrale en wordt ondersteund door de provincie Overijssel.
- 2 De theorie van Nagy is o.a. te bestuderen in: Balans in beweging (1990) Ammy van Heusden, ElseMarie van den Eerenbeemt. De Toorts

Literatuur

- Baartman, H. (2011). Compassie en controle in de Jeugdzorg. *Ouderschapskennis*, 13, 63-81.
- Berg, I.K. (2005). *Ik wil mijn kind niet kwijt!* Haarlem: De Toorts.
- Hiles, M., Essex, S., Fox, A. & Luger, C. (2008). The 'words and pictures storyboard'; making sense for children and families. *Context, the Magazine of the Association of Family Therapy in the UK*, June.
- Hoghugh M, Speight AN. (1998). Good enough parenting for all children--a strategy for a healthier society. *Archives of Diseases in Childhood*. Apr;78(4):293-6.
- Montfoort, A. van & Slot, W. (2013). *Werken met Verve*. Amsterdam: Hogeschool Leiden/Vrije Universiteit Amsterdam.
- Munro, E. (2010). *The Munro review of child protection. Part one: a systems analysis*. London: Department of Education (<http://www.education.gov.uk/munroreview/downloads/TheMunroReviewofChildProtection-Part%20one.pdf>).
- Parker, S. (2010). *Future House Booklet* (vert.: Huis van de Toekomst). Burswood: SP Consultancy.
- Parker, S. & Decter, P. (2013). *Partnering for Safety Framework Booklet*. Burswood: SP Consultancy.
- Parker, S. (2013). *Partnering for Safety Case Consultation Booklet*. Burswood: SP Consultancy.
- Rosenfeld, A.A. & E.H. Newberger (1977). Compassion vs Control; conceptual and practical pitfalls in the broadened definition of child abuse, *Journal of the American Medical Association*, 237, no.19, 2086-2088.
- Selekman, M. (1993). *Pathways to Change*. New York: Guilford Press.
- Turnell, A. & Edwards, S. (1999). *Signs of Safety, solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: W.W. Norton & Company.
- Turnell, A. & Essex, S (2006). *Working with 'denied' child abuse. The Resolutions Approach*. Berkshire: Open University Press.
- Weld, N. & Greening, M. (2004). The Three Houses. Nicki Weld and Maggi Greening explaining their new tool for gathering information. *Social Work Now*, December.
- Winnicott, D.W. (1974). *Playing and Reality*. Harmondsworth: Penguin.